

«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»:

Ректори Донишгоҳи миллии
Тоҷикистон, профессор
Насриддинзода Ҷ. С.

«...» майи соли 2025

ХУЛОСАИ

ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Диссертатсияи Шодиматова Малика Каримбердиевна «Хусусиятҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохтории истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуоти тоҷик (солҳои 2003-2023)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ дар кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба анҷом расидааст.

Шодиматова Малика Каримбердиевна соли 1986 факултети журналистикаи Донишгоҳи давлатии Москва ба номи М.В. Ломоносовро хатм кардааст.

Шодиматова Малика Каримбердиевна тибқи фармоиши Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои идома додани корҳои илмӣ-таҳқиқотӣ (барои ба анҷом расонидани рисолаи номзадӣ) ба сифати унвонҷӯи кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба гурӯҳи бучавӣ қабул шудааст (фармоиш барои қабул №79-05 аз 26.11.2004) ва онро дар таърихи 12.12.2014 (фармоиши №475-05) хатм кардааст. Айни замон ба ҳайси муаллими калони кафедраи забони тоҷикӣ МДТ “ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино” фаъолият дорад.

Роҳбари илмӣ Шодиматова Малика Каримбердиевна мудири кафедраи забони тоҷикӣ МДТ “ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино”, доктори илмҳои филологӣ Низомӣ Санавбар Фаҳрӣ мебошад.

Мавзуи диссертатсия дар шурои илмӣ факултети журналистика ва тарҷумонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 04.07.2003, қарори №10 тасдиқ шудааст. Диссертант Шодиматова Малика Каримбердиевна имтиҳонҳои номзадиро аз фанҳои забони хориҷӣ (англисӣ) бо баҳои «хуб» (22-юми декабри соли 2023), таърих ва фалсафаи илм бо баҳои «хуб» (29-уми июни соли 2024) ва аз рӯйи ихтисос – забони тоҷикӣ бо баҳои «аъло» (21-уми ноябри соли 2024) супорида, дар ин бора Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ӯ 29-уми ноябри соли 2024, таҳти №144 маълумотномаи супоридани имтиҳонҳои номзадӣ додааст.

Аз муҳокимаи диссертатсия чунин натиҷагирӣ карда шуд: Дар замони муосир мавзӯҳои тиб ва табобат ба масъалаҳои рӯзмарраи ҳаёт табдил ёфтаанд. Яке аз манбаъҳои ташаккули истилоҳоти тиббӣ дар забони тоҷикӣ фаъолияти воситаҳои ахбори омма, аз ҷумла, матбуоти даврӣ ба шумор меравад. Маводҳои тиббии рӯзномаю маҷаллаҳоро навҳои гуногуни беморӣ, пешгирӣ ва табобати онҳо, роҳу воситаҳои табобат, асбобу таҷҳизотҳои тиббӣ, чараёни бемориҳо, аломатҳои беморӣ, номи ихтисосҳо ва масъалаҳои дигари тиб ва табобат ташкил медиҳанд. Дар фазои ВАО-и ҷумҳурӣ имрӯз на танҳо зиёд гардидани таҳияи маводҳои тиббӣ ба назар мерасанд, балки солҳои охир дар қатори нашрияҳои дигар, яъне нашрияҳои соҳавии тиббӣ ба фаъолият оғоз намуданд, ки ҳамаи ин, албатта, ба ташаккули истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ ва муҳимтар аз ҳама, барои баланд бардоштани маърифатнокии тиббии аҳоли мусоидат намуд. Чандин нашрияҳои соҳавии тиббиро номбар кардан мумкин аст, ки дар фазои иттилоотии кишварамон мавқеи мустаҳкам пайдо намуда, на танҳо дар тарғиби масъалаҳои тиббу табобат ва баланд бардоштани маърифатнокии тиббии аҳоли саҳмгузор мебошанд, балки тули чандин соли фаъолиятшон ин рӯзномаю маҷаллаҳо бо таҳия ва наشري маводҳои тиббӣ дар ташаккули истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ нақши муҳимдоранд.

Бо дарназардошти чунин матлаб Шодиматова Малика зарурати муайян намудани роҳу воситаҳои истилоҳсозии тиббӣ дар забони тоҷикӣ, ташаккул ва таҳаввулотии сохтори истилоҳоти ин бахшро дар забони тоҷикӣ, муайян намудани хусусиятҳои этимологии истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуот, таҳлил ва баррасии истилоҳоти тиббиро аз ҷиҳати мавзӯ мақсади таҳқиқоти худ қарор додааст. Дар асоси таҳлили маводҳои фаровони воситаҳои ахбори омма ташаккул ва таҳаввули истилоҳоти тиббии забони матбуот, хусусиятҳои этимологии онҳо асоснок карда шудаанд. Ба сифати объекти таҳқиқ интихоб намудани хусусиятҳои луғавӣ – маъноӣ ва сохтори истилоҳоти тиббии забони матбуоти тоҷикро Шодиматова Малика ба он вобаста медонад, ки дар замони муосир бо сабаби пешрафти илму техника ва инъикоси нағзони забони воситаҳои ахбори омма ба тағйироти зиёде дучор гаштаанд ва ба омӯзиши паҳлуҳои гуногуни истилоҳоти илмӣ, бахусус истилоҳоти тиббии забони матбуот зарурате пеш омадааст.

Мавзӯи диссертатсия ба доираи мавзӯ ва масъалаҳои таҳқиқие, ки дар **шиносномаи ихтисоси илмӣ 10.02.01 – Забони тоҷикӣ** нишон дода шудаанд, қомилан **мувофиқат мекунад**. Муҳтавои диссертатсия ва натиҷаҳои он ба мавзӯи таҳқиқ иртиботи ногусастанӣ доранд.

Мавзӯи диссертатсия ба “Самтҳои афзалиятноки таҳқиқоти илмӣ ва илмӣю техникӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025”, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26-сентябри соли 2020, №503 тасдиқ шудааст, **мутобиқат дорад**. Илова бар ин, ба маводи диссертатсия зимни паҷӯиши мавзӯ ва масъалаҳои гуногуни истилоҳоти илмӣ, бахусус истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ, истилоҳшиносӣ ва тарҷумаи истилоҳоти илмӣ метавон таъя қард.

Муаллифи диссертатсия ба таври муфассал ба таҳлилу баррасӣ гирифтани хусусиятҳои гуногуни истифодаи истилоҳоти тиббии забони матбуоти тоҷикро **мақсади аслии таҳқиқ** қарор додааст. Барои расидан

ба ин ҳадафҳо муаллифи диссертатсия дар назди худ чунин **вазифаҳо** гузоштааст:

- омӯзиши адабиёти назариявӣ доир ба услуби публицистӣ, вижагиҳои истилоҳоти илмӣ-техникӣ, бахусус истилоҳоти тиббӣ ва мавқеи қорбурди он дар вазоити ахбори омма;

- муайян намудани роҳу воситаҳои истилоҳсозии тиббӣ дар забони тоҷикӣ, ташаккул ва таҳаввулотии сохтори истилоҳоти ин бахш дар забони тоҷикӣ;

- ҷамъоварӣ ва гурӯҳбандии умумии истилоҳоти тиббӣ, яъне калимаю ибораҳои мансуб ба масъалаҳои тиб ва табобат ва махсусиятҳои истифодаи онҳо дар забони тоҷикӣ ва маводҳои тиббии услуби публицистӣ;

- муайян намудани роҳу воситаҳо ва усулҳои асосии истилоҳсозии тиббӣ ва нақши он дар ташаккул ва таҳаввули забони тоҷикӣ ;

- муайян намудани хусусиятҳои этимологӣ истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуот.

- таҳлил ва баррасии истилоҳоти тиббӣ аз ҷиҳати мавзӯ.

Ба сифати мавод ё сарчашмаҳои таҳқиқ маводҳои рӯзномаву маҷаллаҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ, нашрияҳои соҳавии тиббӣ, фарҳангҳои соҳавии тиббӣ ва луғатҳои дигар истифода шудаанд.

Муаллифи диссертатсия дар ҷараёни баррасии масъалаҳои ба мавзӯи таҳқиқ рабтдошта аз асарҳои илмии олимони ватанию хориҷӣ ва осори пажӯҳишии марбут ба услуби публицистӣ истифода намудааст.

Асосҳои назарӣ ва методологии рисоларо асарҳои илмию назарии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ, аз қабили В.В. Винокур, В.В. Виноградов, Д.С. Лотте, Б.Н. Головин, А.А. Реформатский, Л.С. Пейсиков, С.В. Гринев, В.П. Даниленко, Т.Л. Канделаки, Л.А. Капанадзе, В.М. Лейчик, А.В. Суперанская, М.Н. Қосимова, Д.

Саймиддинов, М. Шукуров, С. Назарзода, П. Нуоров, М.Х. Султон, А. Юсупов ва дигарон ташкил додааст.

Навгонии илмий таҳқиқ аз он иборат аст, ки диссертатсияи мазкур дар самти таҳлили истилоҳоти тиббии забони воситаҳои ахбори омма пажӯҳиши аввалин буда, қаблан таҳлили истилоҳоти тиббӣ бо назардошти хусусиятҳои луғавию маъноӣ ва сохтории истилоҳоти тиббии забони матбуот мавриди омӯзиш қарор дода нашудааст. Таҳлили маводҳои фаровон барои муайян кардани роҳу воситаҳои калимасозӣ ва семантикаи ташаккули истилоҳоти тиббӣ, омӯзиши масъалаҳои назариявӣ ва амалии истилоҳоти бахши тиб мусоидат намуданд. Дар чараёни таълифи рисола хусусиятҳои этимологӣ истилоҳоти тиббӣ ва қолабҳои асосии калимасозии давраи қадим ва баъзе воситаҳои калимасозии имрӯза муайян карда шуданд.

Дар рисолаи мазкур дар заминаи таъсири истилоҳоти тоҷикӣ, арабӣ ва русӣ-аврупоӣ пайдо шудани истилоҳоти тиббӣ ва таҳаввули лексикаи соҳавии ин бахш, сабабҳои онҳо муайян карда шуданд.

Диссертатсияи номзоди Шодиматова Малика Каримбердиевна аз чанд ҷиҳат аҳаммияти махсус дошта, **арзиши назарӣ ва амалиаш** дар он зоҳир меёбад, ки вобаста ба хусусиятҳои сохторӣ ва лексикӣ меъёрҳои таснифи истилоҳоти тиббӣ аз рӯйи таносуби мавзӯӣ муқаррар карда шудаанд. Таҳлили муқоисавии сохтори истилоҳоти тиббӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ба муайян намудани роҳу воситаҳои самараноки истилоҳоти илмӣ мусоидат менамояд, натиҷаи таҳқиқотҳои илмӣ барои муайян кардани роҳҳои иқтибоси калимаҳо аз забонҳои дигар, мавқеи унсурҳои бегона дар таркиби луғавии забони тоҷикӣ ёрӣ мерасонад. Инчунин таҳқиқи истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ оид ба роҳҳои истилоҳсозии тиббӣ дар забони тоҷикӣ, табдили вожаҳои муқаррарии забон ба истилоҳ, зарурати дар чанд соҳа қорбаст гардидани ин ё он навъи истилоҳ маълумот медиҳад.

Аҳамияти назарӣ ва амалии диссертатсия боз аз он иборат аст, ки натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ метавонанд ҳамчун замина ва асоси назариявӣ барои омӯзиши минбаъдаи истилоҳоти илмӣ истифода шаванд, маводҳои ҷамъовардашуда ва натиҷаҳои таҳлили он барои истифода дар назария ва амалия тарҷума мусоидат намуда, бахусус хангоми таҳияи луғатҳои соҳавии тиббӣ, муҳовараҳои дузабонаи тиббӣ маводи муҳим мебошанд. Натиҷаҳои илмӣ рисолаҳо барои таҳияи китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ-методӣ истифода бурдан мумкин аст, инчунин маводҳои таҳқиқот барои гузаронидани машғулиятҳои амалӣ оид ба назария ва амалия тарҷума барои тайёр намудани мутахассисони бахши тарҷумонӣ ва рӯзноманигорони соҳавии бахши тиб аҳамияти зиёд дорад ва хулосаҳои илмӣ таҳқиқот барои дарки дурусти истилоҳот, бартараф намудани баъзе ғалатҳои истифодаи истилоҳоти тиббӣ ва ислоҳи тарҷумаҳои носоҳеҳ имконият медиҳад.

Муҳтавои таҳқиқ ва мундариҷаи асосии диссертатсияи Шодиматова Малика Каримбердиевна дар 11 мақолаи муаллиф инъикос ёфта, теъдод ва муҳтавои онҳо ба талаботи таълиф ва таҳияи автореферат ва диссертатсияҳо барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илм мувофиқ мебошанд. 3 мақолаи дар маҷаллаҳои тақризшаванда банашррасида ба мавзӯи таҳқиқӣ иртиботи бевосита дошта, муҳтавои асосии диссертатсия ва авторефератро инъикос менамоянд.

I. Таълифоти муаллиф дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи

Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон:

- [1-М]. Шодиматова, М.К. Таърихи тибби форсу тоҷик ва ташаккули истилоҳоти илмӣ дар замони муосир [Матн] / М.К. Шодиматова // Ахбори Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. Шӯъбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. – Душанбе, 2023. – № 2 (271). – С. 325-330.

- [2-М]. Шодиматова, М.К. Корбурди истилоҳоти тиббии арабӣ дар забони матбуот [Матн] / М.К. Шодиматова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2025. – № 2. – С. 75-81.
- [3-М]. Шодиматова, М.К. Нақши пасвандҳо дар ташаккули истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ (дар асоси маводи забони матбуоти даврӣ) [Матн] / М.К. Шодиматова // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2025. – № 3. – С. 64-69.

II. Мақолаҳои муаллиф дар маҷмуаҳо ва нашриҳои дигари илмӣ:

- [4-М]. Шодиматова, М.К. Саҳми устод Айнӣ дар ташаккули истилоҳоти тиббӣ [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ амалӣ «Илми тиб дар асри XXI – назар ба оянда» бахшида ба 80-солагии Донишгоҳи давлатии тиббии Тоҷикистон ба номи Абуалӣ ибни Сино ва «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунари мардумӣ (2019-2021)» (Душанбе: ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино, 29.11.2019). – Душанбе, 2019. – С. 444-445.
- [5-М]. Шодиматова, М.К. Доир ба тарҷумаи истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуоти муосири тоҷик [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи байналмилалӣ илмӣ амалӣ «Медиалингвистика ва услубшиносӣ: проблема ва дурнамо» ба муносибати 85-солагии профессор Баҳриддин Камолиддинов (Душанбе: ДМТ, 22-23.10.2020). – Душанбе, 2020. – С. 162-165.
- [6-М]. Шодиматова, М.К. Истилоҳоти тиббии забони тоҷикӣ ва рушди он дар замони муосир [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалӣ (III-солона) МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Хатлон», бахшида ба 30-солагии Иҷлосияи XVI-уми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Данғара: ДДТХ, 16.12.2022). – Данғара, 2022. – С. 488-489.
- [7-М]. Шодиматова, М.К. Истилоҳоти тиббӣ ва баъзе хусусиятҳои он дар осори бадеӣ [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи 71-умин конференсияи

илмӣ-амалии байналмилалӣ дар мавзуи «Инноватсия дар тиб – аз илм ба амалия» (Душанбе: ДДТТ ба номи Абуалӣ ибни Сино, 01.12.2023). – Душанбе, 2023. – С. 724-726.

[8-М] Шодиматова, М.К. Забони матбуот ва ташаккули истилоҳоти тиббӣ дар замони муосир [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ дар мавзуи «Услубшиносӣ ва медиалингвистика: проблема ва дурнамо» (Душанбе: ДМТ, 07.05.2024) – Душанбе, 2024. – С. 93-100.

[9-М] Шодиматова, М.К. Меъёри забони адабӣ ва забони баъзе нашрияҳои даврӣ [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ дар мавзуи «Услубшиносӣ ва медиалингвистика: проблема ва дурнамо» (Душанбе: ДМТ, 07.05.2024). – Душанбе, 2024. – С. 157-163.

[10-М] Шодиматова, М.К. Доир ба баъзе хусусиятҳои сохтори истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуоти тоҷик [Матн] / М.К. Шодиматова // Забон ва Истиқлол. Маҷмуаи мақолаҳо. – Душанбе, 2024. – С. 366-374.

[11-М]. Шодиматова, М.К. Забоншиносони тоҷик ва таҳқиқи истилоҳоти илмӣ забони тоҷикӣ [Матн] / М.К. Шодиматова // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-амалии МДТ «Донишгоҳи давлатии тиббии Хатлон», бахшида ба 30-солагии Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (V-солона) дар мавзуи «Масъалаҳои мубрами тиб ва маълумоти олии тиббӣ» (Данғара: ДДТХ, 29.11.2024). – Данғара, 2024. – С. 651-652.

Хусусиятҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохтори истилоҳоти тиббии забони матбуот барои рушди минбаъдаи илми забоншиносии тоҷик мусоидат менамоянд. **Натиҷаҳои таҳқиқро** дар самтҳои дигар, аз ҷумла, истилоҳшиносӣ, назария ва амалия тарҷумаи истилоҳоти илмӣ, таҷрибаи амалии рӯзноманигорони соҳавӣ ва ғайра **татбиқ намудан мумкин аст.**

Саҳми шахсии докталаби дарёфти дараҷаи илмиро дараҷаи дарки масъалаҳои дар диссертатсия баррасишуда, натиҷаҳо ва хулосаҳои

асосии кор, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшуда ва мустақил ифода шудани нуктаи назари ӯ нисбат ба мавзуи таҳқиқ таъйид мекунад.

Кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии факултети журналистикаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон диссертатсияи **Шодиматова Малика Каримбердиевнаро дар мавзуи «Хусусиятҳои луғавӣ-маъноӣ ва сохтории истилоҳоти тиббӣ дар забони матбуоти тоҷик (солҳои 2003-2023)»** кори анҷомёфтаи илмӣ ва муҳим меҳисобад, ки дар сатҳи баланди илмию таҳқиқӣ таълиф шуда, ба талаботи корҳои илмӣ-таҳқиқӣ ҷавобгӯ мебошад. Дар ин замина, диссертатсияи мазкур барои ҳимоя ва дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ тавсия мешавад.

Хулоса дар ҷаласаи кафедраи услубшиносӣ ва таҳрири адабии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул гардид. Иштирок дошт: 8 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» – 8 нафар, «зид» – нест, «бетараф» – нест, қарори №9 аз 19.05.2025.

Раиси ҷаласа:

мудир кафедраи услубшиносӣ
ва таҳрири адабӣ, дотсент,
номзади илмҳои филологӣ

Сафаров Ҳ.О.

Котиби илмӣ:

номзади илми филология

Исмоилова Ш.Ҷ.

Имзоҳои Ҳ.О. Сафаров
ва Ш.Ҷ. Исмоиловаро тасдиқ мекунам:
сардори раёсати кадрҳо ва
корҳои махсуси ДМТ

Тавқиев Э. Ш.

Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17.
Телефон: (+992-37)221-62-25; факс: 227-15-10.
E-mail: info@tnu.tj